

İsmet ÇETİN
Professor. Dr.
Türkiye/Qazi Universiteti
E-mail: icetin1957@gmail.com

NİZAMÎ GENCEVÎ VE ESERLERİ HAKKINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Anahtar Kelimeler: Nizamî, Türk Edebiyatı, Mesnevi, Hamse, Leyla vü Mecnun, Hüsrev ü Şirin

Giriş

Yazdıklarını okuyanların; “Bûy-i Türk mî-âyed (Türk kokusu geliyor)” dedikleri Genceli Nizamî, yaşadığı dönemin gereği eserlerini Farsça kaleme almış. Ali Şir Nevâyî'nin ifadesiyle “Mukaddes cesedi Gence'de yatan Nizamî, cömert kalbinin; insanlar için hayat menbaı olan, beşerî arzularla zengin ve yıldızların sayısı kadar sayısız füsûnkâr incilerini Gence'den dünyaya saçan” dönemin ziyalısı, evreni Türkçe algılayıp Türkçe düşünen ve düşüncelerini Farsça yazan bir mütefekkir..

Yaşadığı dönemi aşır kendinden yüzyıllarca sonra yaşayan Türkçenin bayraktarı Ali Şir Nevayî'nin Emîr Hüsrev-i Dihlevî aracılığıyla dile getirdiği Nizamî ile ilgili düşünceleri, Ali Şir Nevayî'nin de zamanını aşarak günümüze ulaşır ve geleceğe taşınır. Ali Şir Nevayî Nizamî'yi anlatırken O'nun nazımdaki üstünlüğü yanında hikemi söyleyişlerinin Tanrı tarafından bahşedilmiş, kutlu kılınmış özelliklerinden de bahseder. O'na göre Nizamî; “Hayl-i fesâhat başının efseri / Genc-i yakın efserinin gevheri (O, söz sanatkârlarının başındaki tâc, hattâ bilgi hazînesinin tâcının mücevheridir)” ve “Çün kılıban söz yüzi ârâyişin/ Koymay il ârâyişi güncâyişin (Söze öyle bir güzellik kazandırdı ki bu alanda başkalarına yapacak şey bırakmadı).” Sanatkârların başındaki tac, sözü güzelleştiren şair, Tanrı'nın kutlu kıldığı kişi olan Nizamî, belagat denizinin incisidir. Çağları aşan Nizamî, hayata gözlerini açtığı Gence'den sadece yaşadığı çevreyi değil, döneminin baskın edebiyat geleneği olan Fars edebiyatının yaygın olduğu coğrafyada; Türkçenin konuşulup yaşandığı vatan coğrafyasında kabul görmüş, okunmuş ve yukarıda da işaret ettiğimiz gibi çağları aşarak geleceğe gitmek üzere günümüze ulaşmıştır. Yaşadığı dönemin aydınlık yüzü, Türk tasavvuf düşüncesinin temsilcilerinden olan Emîr Hüsrev-i Dihlevî'yi etkileyecek kadar tasavvufî alanda yetkin olan Nizamî, yaşadığı dönemden itibaren hakkındaki yazılar ve çalışmalar ile sadece dinî ve edebî alanda değil, Türk kültür tarihi için de önemli bir şahsiyettir. Bu öneminden dolayı eserlerinin kabul görüp okunduğu Türk kültür coğrafyasında hakkında önemli çalışmalar yapılmıştır. O, Türk düşünce ve edebiyat geleneği üzerinde oldukça etkili olmuştur. Türkiye sahasında; Atâ, Âsım, Atâyî, Bâkî, Behiştî, Belîğ, Celîlî, Firâkî, Gâlib, Halîfe, Hayâlî, Muîdî, Nazmî, Nazmî, Necâtî, Nehcî, Nihâlî, Rahmî, Sâkıb, Sırrî, Süheylî, Vehbî, Yârî ve Zâtî gibi şairler üzerinde etkili olan Nizamî'nin Hüsrev ü Şirin adlı mesnevisinin Fahrî, Şeyhî, Âhî Celîlî, Ahmed Rıdvan, Rûmî, Lâmi'î Çelebi, Âzerî İbrahim Çelebi, Firâkî ve Kutb gibi şairler tarafından yeniden yazılması, O'nun Türk edebiyatı üzerindeki etkisine işaret eder. Hüsrev ü Şirin, Ferhatnâme, Ferhat u Şirin olmak üzere birçok eserinin Türkçeye aktarıldığı, uyarlandığı ve birçok eserine nazireler yazılan Nizamî ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır.

Türkiye'de Türkiye sahası Divan Edebiyatı/Klasik Edebiyat alanında yapılan çalışmaların hemen hepsinde Genceli Nizamî konusuna temas edilmektedir. Edebiyat tarihleri ve ansiklopedik bilgilerin mutlaka bahsettiği Nizamî ve eserleri konusunda yapılan

çalışmalardan oldukça fazadır. Bu kısa yazıda; Nizamî ve eserleri hakkında ilk derece kaynaklar olarak görülebilecek kitap ve makaleler ile Türkiye üniversitelerinde yapılan lisansüstü çalışmalar verilmiştir.

Çalışmalar

1. Seçme Kitaplar:

Araslı, Hamit M. (1909), *Gülşehri ve Genceli Nizami*, Ankara: TTK Yayını.

Bertheles, Evgeni (2024), *Azerbaycan'ın Büyük Şairi Nizami*, (Ruşçadan Tercüme Eden Z. Abdullayev; Aktaran: İmdat Avşar), İstanbul: Perge Yayınları.

Genceli Nizâmî (1944), *Genceli Nizâmî Dîvânı*, (Terc.: Ali Nihad Tarlan), İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

Genceli Nizâmî (1955), *Hüsrev ve Şîrîn*, (Çev: Sabri Sevsevil), İstanbul: Maarif Yayınevi.

Genceli Nizâmî (1966), *Leyla İle Mecnun*, (Çev. M. Faruk Gürtünca), İstanbul: Ülkü Matbaası.

Genceli Nizâmî (1993), *Mahzen-İ Esrar*, (Çev.Nuri Gencosman), İstanbul: MEB yayınları.

Genceli Nizamî (2013), *Heft Peyker-Yedi Sûret*, (Haz. Aytekin Yıldız), (Çev: Mehmet E. Yümni), İstanbul: Büyüyen Ay Yayını.

Genceli Nizâmî (2013), *Leylâ İle Mecnûn*, (Çeviren: A. Naci Tokmak), İstanbul: Say Yayınları.

Gencevî'nin İskendernâme'si, Nizâmî Gencevî Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları-XIII, Ankara: İKSAD Yayını, 9-42.

Habibbeyli, İsa(2021), *Nizamî Gencevî*, Ankara: Bengü Yayınları.

Nizami (1986), *Hüsrev ve Şîrîn*, Ankara: MEB Yayınları.

Nizami (1986), *Mahzen-i Esrâr*, (Trc: M. Nuri Gençosman), Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

Nizami (1989), *Leylâ ile Mecnûn*, (Trc: Ali Nihad Tarlan), Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

Nizâmî (1991), *İnciler* (Haz. Vahdet Sultanzade, Muhsin Nağısoylu), (Çev. Orhan Tan, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.

Nizâmî (1993), *Mahzen'ül-Esrâr*, (M.N. Gençosman),Ankara: MEB Yayını.

Nizâmî (2001), *Leyla ile Mecnun* (Çev. Ali Nihat Tarlan), Ankara: MEB Yayını.

Nizami (2008). *Leyla ile Mecnun*. (2. Baskı). İstanbul: Akvaryum Yayınevi

Nizâmî Gencevî (2004), *Yedi Prenses*, (Haz. Atilla Dirim), Ankara: Yurt Kitap Yayını.

Nizami Genceli (134/1925), *Tercüme-i Hikâye-i Heft Peyker* (Mütercimi: Emin Yümni); İstanbul: Matbaa-i Ahmed Kâmil.

Nizami Genceli (1966), *Leylâ ile Mecnun*. (Farsça'dan çev. : Samed Vurgun; Düzenleyen: M. Faruk Gürtünca), İstanbul: Ülke Kitap Yurdu.

Nizami Gencevi (2019), *Yedi Güzel* (Çev. Yurtseven Şen), İstanbul: Zengin Yayıncılık.

Nizâmî-i Gencevî (1934), *Heft Peyker*, (Tsh. Helmut Ritter), İstanbul: Devlet Matbaası.

Tarlan, Ali Nihat (Haz.) (1944), *Genceli Nizâmî Divanı*, İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

Yıldırım Nimet (2024), *Sırlar Hazinesi*, Genceli Nizami, İstanbul: Dergah yayınevi.

2. Seçme Makaleler:

Abdullayeva, Aida-Nadi (2010), *Nizami Gencevi Yaratıcılığının Tasviri Sanatlardaki Aksî*, Kültür Evreni, 2 (7), 203-207.

Akalay, Zeren (1973). "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 753 No'lu Nizami Hamsesi'nin Minyatürleri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, V, 389-409.

- Akalın, Nazir (1997), "Nizâmî-yi Gencevî Dîvânı'nın Âkibeti Hakkında Bir Münâkaşa", *Akademik Bakış*, 1, 3.
- Akalın, Nazir (1997b), "Nizâmî'nin Hamsesi", *Hazan Sanat Edebiyat Dergisi*, 16.
- Akalın, Nazir, (1997°), "Nizâmî-yi Gencevî ile Fuzûlî-yi Bağdâdî'nin Leylî u Mecnûn Mesnevilerinin Tartışmak Mukayesesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 201 - 217
- Aliyev, Rüstem (1982), *Nizami'de Türklük Sevgisi*, *Kardeş Edebiyatlar*, 1, 4 – 15.
- Allahverdiyeva, Zehra (2021), *Nizâmî Gencevî'nin Nesil Şeceresi Üzerine Bir Araştırma*, *Kardeş Kalemler*, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardeskalemler/64d4a0d46bf00>
- Allahverdiyeva, Zehra (2022), *Nizami Gencevi Konusu ve Hacı-yi Kirmani'nin "Kemalname" Mesnevisi*, *Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 109-114.
- Allahverdiyeva, Şehrebanı (2020), "Azerbaycan Şairi Nizami Gencevi'nin Eserlerinde Ahilik." *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 111(Aralık), 21-30y
- Amanoğlu Guliyev, Ebülfez (2022), *Nizami Genceli ve Şeyhi Husrev Ü Şirin Mesnevilerinin Mükayiseli Tahlili*, Prof.Dr. Faruk Timurtaşın Araştırmalarında, *Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 164 -170.
- Apoyev, Bayram (2022), *Nizami Gencevi Özünütürbiyânın Vasitê vâ Yolları Haqqında*, *Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 29-33.
- Araslı, Hamîd, (1968), "Gülşehrî ve Genceli Nizâmî", *Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1966*, Ankara: TTK Yayını, 29-33.
- Araslı, Hamit (1958), "Leyli Ve Mecnun Hakkında", *TDAY Belleten 1958*, Ankara: TDK Yayını, 17-39.
- Araslı, Hamit(1968), *Gülşehrî ve Genceli Nizâmî*, *Türk Dil Kurultayı Bilimsel Bildirileri*, Ankara: TDK Yayını.
- Araslı, Nüşabe (2021), *Orta Çağ Türk Şiirinde Nizâmî'den İktibaslar*, *Kardeş Kalemler*, 175.
- Armutlu, Sadık (2022), *Nizâmî'nin Meclis Tasvirlerinde Şâhnâme Etkisi*, *Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 125-153.
- Ashraf, Khana Aleem (2022), *Survey to Nizami's Khamsa Manuscripts Preserved in Salar Jung Museum and Library*, *Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 210-215.
- Askerli, Alizade (2021), *Halil Rıza Ulutürk'ün Tercümelerinde Nizâmî Gencevî'nin Sanatı*, *Kardeş Kalemler*, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardeskalemler/64d4a0d46bf00>
- Aslanol, Vakıf (1987), *Nizami Hemsesinde Türkizmler*, *Milletlerarası Türkoloji Kongresi-2*, İstanbul, 17- 22.
- Aydın, Abdullah , *Osmanlı Şairlerine Göre Genceli Nizâmî* , *Türk Dünyası Araştırmaları*, 132, 261, 253-266.
- Babutcu, Aida (2022). XII. Yy. *Azerbaycan Şairi Nizami Gencevi ve Selçuklu Sultanları*. *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2(1), 1-19.
- Badalova, Tahmina (2022), *Scientific Essence Of Poetic Word (Based On Nizami Ganjavi's Poetry)*, *Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 262-270.

Bağırılı, Aygün (2021), Samed Vurgun'un Gözünden Nizâmî Gencevî, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Bağırzadə, Cavid (2022), Nizami Gəncəvinin Əsərlərində Azərbaycan Albaniyası Tarixi Məsələlərinə Dair, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 223-229.

Başçı, Nezahat (2022), Süryani Edebiyatındaki Kadim İskendernâmelerin Nizâmî Gencevî'nin İskendernâmesiyle Tematik Konular Bağlamında Karşılaştırılması, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 47-49.

Bedelova, Tehmine (2021), Nizâmî Ve Hakîrî Leyla'larını Birleştiren Çizgi: Türk Düşüncesi, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Bekirkızı, Pervane (2021), Nizâmî Gencevî'Nin İskendername Eserinde Mitolojik Tipler ve Motifler, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Beşirovah, Ürnise (2021), Nizâmî Gencevî'Nin Leyla ve Mecnun Mesnevisine Tekrar Bir Bakış, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Beşkonak, Aynur (2021), Dokuz Asırlık Çınar: Nizami Gencevî, Kardeş Kalemler, 175, <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Bilgen, Abdüsselam (1991), "Nizami'nin Hamsesindeki Eğitici ve Öğretici Nitelikteki Öğütler", *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 35 (1),

Dayı, Özkan (2022), Nizâmî-i Gencevî'nin Eserlerini Atfettiği Devlet Adamları, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 238-249.

Değirmençay, Veyis (2019), Nizâmî-i Gencevî'nin Şerefnâme'sinde Tesettür, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 63 (Aralık), 403-426.

Değirmençay, Veyis (2022), Nizâmî-i Gencevî'de Hulefâ-Yi Râşidîn, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 188-201.

Dilberipur, Asgar (1999), "Türk Edebiyatında Nizâmî'nin Takipçileri ve Hamse'sine Nazire Yazanlar", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (Çev: M. Fatih Köksal), (8), 199-238.

Doğan, Süleyman (2003), Azerbaycanlı Ünlü Türk Şair Nizami Gencevi ve Eserlerinin Eğitim ve Öğretim Açısından Tahlili. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 142, 141-152.

Ehmed, Vüqar (2021), Nizami Gencevi Yaradıcılığı Dini-Felsefi-İrfani Kontekstde, *Kültür Evreni*, 13, 42, 32-48.

Eminov, Mirselim (2022), Nizami Gencelinin Sanat Üzerine Düşüncelerine Dair Bir İnceleme, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 62-65.

Əmiraslanova, Aynurə (2022), Milli Mətbəx Mədəniyyətimiz və Nizami Gəncəvi Dövrü Tahir Əmiraslanovun Yaradıcılığında, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 50-53.

Eren Soysal, Esin (2020). Âşık Tipi: Nizami Gencevi'nin Leyla ile Mecnun Adlı Mesnevisi, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, , 7(4), 2481-2499.

Feteliyeva, Şehla Mehdiqızı (2016), Nizami Genceli Yaradıcılığında Eğitimci Kadın Obrazları, *Kültür Evreni*, 7, 27, 106-111.

Gafarlı, Simuzar (2022), Nizami Gəncəvinin İskəndər Obrazı Buddha Təzahüründə, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 66-72.

Genceli Nizâmî (1999), *Mahzen-i Esrar*, Yayına Haz.: Sadık Yalsızuçanlar), İstanbul: TİMAŞ Yayınları.

Golkarian Ghadir (2022), “Genceli Nizami’nin Mahzen’ül Esrar Eseriyle Attar-ı Nişaburî’nin Mantık’üt- Tayr Eserleri Üzere Göstregebilim Yönünden Analiz”, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 202-209.

Gökhan, Asuman (2022), Nizâmî’nin Bakışında Kadın, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, 13-18.

Guliyev, Elman (2022), Müasir Qazax Ədəbiyyatında Nizaminin Özü və Sözü (Xalijan Bekxojinin “Afaqnamə” Poeması Əsasında, Büyük Azərbaycan Mütəfekkiri Nizami, Bursa:Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayını, 67-94.

Guliyev, Elman (2022), Nizami və “Xəmsə” Ənənəsi, Büyük Azərbaycan Mütəfekkiri Nizami, Bursa:Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayını, 29-66

Habibbeyli, İsa (2021), Büyük Azərbaycan Şairi Nizâmî Gencevî, Nizami Gencevî, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Hacı, Siracaddin (2009), Nizami Gencevi'nin Rahmet Evi Kavramı. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13 (1), 215 – 230.

Hacı, Siracaddin (2016), Nizami Genceviye Göre Hazreti Muhammedin Merac Nemati: Bir Dadlı Xurma, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı.12, 375- 386.

Hacıyeva, Könül (2022), Nizami Gencevi’nin “Hüsrev ve Şirin”i ile Dihlevi’nin “Şirin ile Hüsrev”i Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 270-274.

Hacıyeva, Sevinç (2022), Nizami Gencevi Şərq-Qərb Ədəbiyyatında, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 19-22.

Hacıyeva, Vefa (2021), Azərbaycan Şairi Nizâmî Gencevî’nin Dünya Görüşünə Dair, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Hamidov, İmamverdi (2021), Nizâmî Gencevî’nin İlk ve Lâyıklı Halefi, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Hasanov, Metin – Hasanov, Hilal (2013), Nizami Gencevî "Hemse"Sinde Perdelerin Sırrı, Hayal Perdesi ve Gölge Oyunu'nun Tarihi, Edebi Hakikatleri, İstanbul: ASR Görsel ve Sesli Basın Yay.

Helimoğlu Yavuz, Muhsine (1993), Nizami'nin 850 Yıl Öncesinden Ha Hu Diyen Dizeleri Aracılığıyla İnsanlığa İletileri, Ziya Gökalp, 12, 68, 32, 65-67.

Hoca, Nazif, (1959), "Y. E. Bertels (Berthels) Nizami, tvorçeskiy put poeta, Moskova, 1956 (Akademi Nauk yayınlarından)", Şarkiyât Mecmûası, III, 174-176.

Hummatova, Huraman (2021), Nizâmî Gencevî ve Yunus Emre’nin Sanatında Ortak Fikirler, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Huseynova, Xeyale (2024), Nizami Gencevi’nin Eserinde Kusursuz İnsan İmgesi, Doğu Esintileri, 21 (Eylül), 31-35.

Hüseynova, Mahire (2022), “Nizami Gəncəvi İli”: Gələcək Üçün Çağırış, Büyük Azərbaycan Mütəfekkiri Nizami, Bursa:Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayını, 9-27.

Hüseynova, Xəyalə (2022), Nizami Gəncəvi Yaradıcılığında Meracnamələrin Bədii Estetik və Fəlsəfi İdrakı, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 34-38.

İsen, Mustafa (2021), “Dünya’da Aydınlarının Böylesine Uzun Erimli Yıldönümlerini Kutlayan Millet Sayısı Çok Az”, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

İsmayılova, Gülnarə (2022), Nizami Gəncəvi Muzeyi, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 39 -42

Kalkandeken, A. Hilal (2022), Nizâmî'de Sözün Özü, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 275-281.

Kaplan, Mehmet (2020). Nizami'nin Mahzenü'l-Esrar'ına Osmanlı Coğrafyasında Türkçe Yazılan Nazire Ve Cevaplara Dair, Köprü Dergisi, 146-147, 67-68

Karahan Kara, Zuhul (2003), Şair sosyolog ve filozof Genceli Nizami, Şanlıurfa.

Karaismailoğlu, Adnan (2022), Nizâmî Ve Mevlânâ, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 181-188.

Kardeş Kalemler (2021), Azerbaycan Bilimler Akademisi Nizami Gencevî Edebiyat Enstitüsü Yayınları, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardeskalemler/64d4a0d46bf00>

Kartal, Ahmet (2000), Nizami'nin Hüsrev ü Şirin'i ile Fahrinin Hüsrev ü Şirin'inin Mukayesesi, Türk Yurdu, 20, 153/154, 360 – 383.

Kartal, Ahmet (2021), Genceli Nizâmî'nin Mesnevîlerinde “Türk” Kavramı, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardeskalemler/64d4a0d46bf00>

Kazmı, Faleeha Zehra (2022), ...است ت و نظامیقبال شهبتهبع در گنجوی پاکستان در بویژه قاره, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 96-101.

Kerimli, Teymur (2021), Nizâmî ve Shakespeare, Nizami Gencevî, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardeskalemler/64d4a0d46bf00>

Kərimova, Leyla (2022) Nizami Gəncəvi və Fəlsəfə, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 23 -28.

Kiyametî, Ali Rıza (2022), نظامی , باورهای و صوفیانه, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 102-108.

Kızıltunç, Recai (2022), Seyyid İmadeddin Nesîmî Tuyuğlarında Hümanizm, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 230-237

Koochekı, Maryam (2022), ”مجن و یونلی منظومه در “نظامی”, ”حاص شخصیت بر آن از هایل لیت” گنجوی, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 154-163.

Kurbanov, Babek Osmanoğlu (1994), “Nizâmî'nin Mûsiki Dünyası”, Yedi İklim, VII, 53- 56

Kuzubaş, Muhammet (2005), Mahzen-i Esrâr ile Nefhatü'l-Ezhâr Mukayesesi, Samsun: Deniz Kültür Yayını.

Mihaylovna, Teyer Yelena (2021), A.Zajackowskinin Nizâmî Gencevî ile Altın Orda Şairi Kutb`Un “Hosrov ve Şirin” Eserlerinin Karşılıklı Analizi, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardeskalemler/64d4a0d46bf00>

Muxtarov, Əlimuxtar (2022), Gəncənin Hər Qarışında Nizami Gəncəvinin İzləri Var, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 250-256.

Namazova, Seba (2022), XX. Yüzyılın Başlarında Azerbaycan Süreli Basımında Nizami Gencevi Hakkında Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 291-296.

Necefzade, Azizağa (2021), Nizâmî Araştırmacılığında Nizâmî'nin Türklüğü, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardeskalemler/64d4a0d46bf00>

Nimet Yıldırım (2023), Genceli Nizâmî, Mahzenü'l-Esrâr//Ölyazma Kitabı Azərbaycan-Türkiyə Elmi-Mədəni Əlaqələr Kontekstində, 24 (oktyabr), 17-22.

Özyurt, Salih (2022), Nizâmî-yi Gencevî ve Ahmedî'nin İskendernâmesinde “Erdemlik” Olgusu, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 282- 290.

Qasimov, Ramiz (2007), Nizami Gencevi ve Celil Memmedquluzede Yaratıcılığında "Kiçik" Adam Obrazları ve Badii-Estetik Mahiyyeti, folklor/edebiyat, 13, 51, 49-53.

Resulzade, Mehmed Emin (1951), Azərbaycan Şairi Nizâmî, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

Rzasoy, Seyfeddin (2022), Nizami Gencevi’nin “Yedi Güzel” Mesnevisinin Ana Süjesinin Folklorik-Mitolojik Anlam Bilimi, Büyük Azerbaycan Mütefekkiri Nizami, Bursa:Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayını, 67-94.

Sever Demir, Seçil- İstanbullu, Seranat (2023). Heft Peyker Mesnevisi Minyatürlerinde Eğlence Sahneleri ve Çalgılar. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, 9 (1), 43-65.

Şafak, Yakup (2022), Kutbî’nin Heves-Nâme’sinde Nizâmî’den Alınan Beyitler, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 115-124.

Tegiyeva, Alemzer (2022), Инновативная Паспортизация «Хамсе», Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 54-61.

Temizel, Ali (2022), Türkiye’de Nizâmî-İ Gencevî’nin Mahzenü’l-Esrâr’ına Dair Çalışmalar, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını,171-180.

Türkben Aydın, Funda (2021), Bir Enderznâme Örneği Olarak Nizâmî Gencevî’nin İskendernâme’si, Nizâmî Gencevî Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları-XIII, Ankara: İKSAT Yayını, 10-42.

Uslu, Recep (2022), Genceli Nizâmî’den Urmevî’ye Yansıyan Makamların, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 216-222.

Vahapzade, Bahtiyar (1989), Genceli Nizami, Millî Kültür, 65, 74- 75.

Veliyeva, Feride (2021), Nizâmî Gencevî ve Hacı Bektaş Veli, Kardeş Kalemler, 175. <https://www.kardeskalemler.com/sayi/kardes-kalemler/64d4a0d46bf00>

Verdiyeva, Təranə (2022), Nizami Gəncəvinin İlk Tədqiqatçılarından Maarifpərvər Mirzə Məhəmməd Axundzadə, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 257-261.

Verdiyeva, Türkan (2022), XII. Əsr Azərbaycan Ədəbiyyatında və Mədəniyyətində Gəncə Şəhərinin Yeri, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 43-46.

Yıldırım Nimet (2024), Genceli Nizâmî, Mahzenü’l-Esrâr, Doğu-Batı Sentezinde Dil & Edebiyat Panoraması II, (Editör Berna Karagözoğlu), İstanbul: Atı Yayınları, 9-20.

Yıldırım, N. (2022). Genceli Nizami ve İskendernâme’si. Uluslararası Gelişim Akademi Dergisi, 1(1), 72-83.

Yıldırım, Nimet (2021), Nizami Gencevi ve Hamsesi, Uluslararası Nizami Gencevi Sempozyumu, Baku, Azerbaycan, 9 - 10 Aralık 2021, 1-20.

Yıldırım, Nimet (2022), Genceli Nizami ve İskendernâme’si, Uluslararası Genceli Nizami Sempozyumu, Erzurum, Türkiye, 20 Ekim 2022, 85-110.

Yıldırım, Nimet (2022). Genceli Nizami Ve İskendernâme’si. Uluslararası Gelişim Akademi Dergisi, 1(1), 72-83.

Yıldırım, Nimet (2023), Genceli Nizâmî, Mahzenü’l-Esrâr, Manuscript Book in The Context of Azerbaijan-Turkey Scientific-Cultural Relations, Azerbaycan, 24 Ekim 2023,

Yıldırım, Nimet (2025), Nizâmî Gencevî’nin Mahzenü’l-Esrâr’ında Yazım Tarzı ve Dil Özellikleri. Doğu Esintileri(22), 1-13.

Yılmaz, Saim. “Nizâmî Gencevî’de Adaletli Yönetici İdeası”. A.K Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 18, 201-210.

Yördem, Esra Çakar (2012), Nizami-Yi Gencevi'nin Mahzenü'l-Esrar'ı İle Medihi'nin Cennet-i Ahrar'ının Mukayesesi, I. Uluslararası Türk-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu Bildiri Kitabı, İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 431-444.

Yusifli, Khalil (2022), Büyük Azərbaycan Şairi Nizami Gəncəvi Haqqında Uydurma İddialar və Həqiqət, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu Bildirileri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını, 73-84.

Zajaczkowski, Ananiasz (1958), Nizami'nin Husrev u Şirinindeki Bazı Türkçe Atasözleri, Jean Deny Armağanı, Ankara: TDK Yayını, 349 – 355.

Zajaczkowski, Ananiasz (1958), Ur Quelques Proverbes Turcs du "Husrev-u-Sirin" De Nizami, Ankara: TTK Basımevi.

3. Lisansüstü Çalışmalar:

Tez Konusu	Bilim Dalı	Derecesi	Üniversitesi
Nizami'nin Leyla ile Mecnun Adlı Eseri İle Johann Wolfgang Von Goethe'nin Die Leiden Des Jungen Werthers (Genç Werther'in Acıları) Adlı Eserinde Sevgili İmgesi ve Kadın Algısı	Alman Dili Ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	Atatürk
Nizâmî Gencevî, Heft Peyker Mesnevîsi ve Türkçe Çevirisi	Dilbilim	Yüksek Lisans	Ankara
Heft- Peyker ve Seb'a-i Seyyar Mesnevilerinde Sembolik Alegorik Yapı: Karşılaştırmalı Bir İnceleme	Dilbilim	Yüksek Lisans	Erzurum Teknik
Nizâmî Gencevî'nin Felsefesinde Manevi Değerler	Din Bilimleri	Doktora	Bursa Uludağ
Nizâmî-Yi Gencevi'nin İkbâl-nâme Adlı Mesnevisinin İncelenmesi	Doğu Dilleri ve Edebiyatı	Doktora	Atatürk
Nizami-Yi Gencevi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Yüksek Lisans u Mecnun Mesnevisinin Tahkiye Unsurları Açısından Tahlili	Doğu Dilleri ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	Atatürk
Nizami-yi Gencevi'nin Mahzenü'l-Esrar Mesnevisine Osmanlı Sahasında Yazılmış Türkçe Nazireler	Doğu Dilleri ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	Dicle
Şemsî-Yi Bağdâdî'nin Manzar-İ Ebrâr Mesnevisi Ve Nizâmî'nin Mahzenü'l Esrâr'ı İle Karşılaştırılması	Doğu Dilleri Ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	İstanbul
Nizami Gencevi Eserlerinde Eğitimin İncelenmesi Analysis Of Educationai	Eğitim Ve Öğretim	Yüksek Lisans	Marmara
Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi'nde M - 156 Numarada Kayıtlı Olan El Yazma Eser: Nizami Gencevi'nin 'Hamse'si	El Sanatları	Yüksek Lisans	Akdeniz
Nizami Gencevi'de Değer Problemi	Felsefe	Yüksek Lisans	Atatürk
Türkmen Dönemi Resimli Hamse-İ Nizâmî Nüshalarındaki 'Hüsrev Ve	Güzel Sanatlar	Sanatta Yeterlik	Marmara

Nizâmî Gencevî ve eserleri hakkında Türkiye’de yapılan çalışmalar

Şirin' Mesnevisi'nin Tasarım Analizi (İstanbul Müze Ve Kütüphaneleri)			
15. Yüzyıl Timur Ve Türkmen Dönemi Nizâmî Hamselerindeki (Tsmk) Hüsrev Ve Şirin Minyatürlerinin Mukayeseli Analizi	Güzel Sanatlar	Sanatta Yeterlik	Fatih Sultan Mehmet Vakıf
Hamse-i Nizâmî Nüshalarındaki Leyükksek Lisansa İle Mecnun'un Okul Sahnelerinin Analizleri	Güzel Sanatlar	Sanatta Yeterlik	Marmara
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan H.762 Envanter Numaralı Hamse-İ Nizami'in Tezhip Yönünden İncelenmesi Ve Günümüz Tezhip Anlayışı İle Yorumlanması	Güzel Sanatlar	Yüksek Lisans	Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Nizami Gencevi'nin 'Şerefnâme' Adlı Eserinde Halkbilimi Unsurlarının Tespiti	Halk Bilimi	Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet
Nizami Genjavi'nin İskandername'sinde Ve Thomas More'un Ütopya'sında İdeal Toplum	İngiliz Dili Ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	Ankara Sosyal Bilimler
Osmanlı, Safevi Ve Babürlü Kitap Kültürlerinde Nizami Hamselerinin Değişen İkonografisi	Sanat Tarihi	Yüksek Lisans	Boğaziçi
Türk Ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki 1991 Numaralı Nizâmî Hamsesi'nin Minyatürleri	Sanat Tarihi	Yüksek Lisans	İstanbul
Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Bezemeli Hamse-İ Nizâmî Nüshalarının Tezhip Özellikleri	Sanat Tarihi	Yüksek Lisans	Marmara
Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail 617 Numaralı Heft Peyker Nüshası Minyatürleri	Sanat Tarihi	Yüksek Lisans	Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 376 Numaralı Hamse-İ Nizami'nin Minyatürleri	Sanat Tarihi	Yüksek Lisans	Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağış 220 Numaralı Nizami Hamsesi	Sanat Tarihi	Yüksek Lisans	Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Nizami Divanı'nda Sevgilide Güzellik Unsurları	Türk Dili Ve Edebiyatı	Doktora	İstanbul
Nizâmî'nin Dört Mesnevîsinin Mensûr Tercümesi	Türk Dili Ve Edebiyatı	Doktora	Karadeniz Teknik
Celilî'nin Leyla Ve Mecnun'u Ve	Türk Dili Ve	Doktora	Marmara

Nizami'nin Leyla Ve Mecnun'u İle Karşılaştırma	Edebiyatı		
Heft Peyker Mesnevisi: Hikâyelerdeki Mitolojik Unsurlar	Türk Dili Ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	Eskişehir Osmangazi
Karamanlı Nizami Divanı Tahlili	Türk Dili Ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	Fırat
Nizami'nin Heft Peyker'inde Hayal Ve İmge	Türk Dili Ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	Süleyman Demirel

Lisansüstü Derece		
Dr.	YL	Toplam
5	25	30

Bilim Dalı	Sayı	Üniversite	Sayı
Alman Dili ve Edebiyatı	1	Akdeniz	1
Dilbilim	2	Ankara	1
Din Bilimleri	1	Ankara Sosyal Bilimler	1
Doğu Dilleri ve Edebiyatı	5	Atatürk	4
Eğitim Bilimleri	1	Boğaziçi	1
El Sanatları	1	Bursa Uludağ	1
Felsefe	1	Dicle	1
Güzel Sanatlar	4	Erzurum Teknik	1
Halkbilimi	1	Eskişehir Osman Gazi	1
İngiliz Dili ve Edebiyatı	1	Fatih Sultan Mehmet	1
Sanat Tarih	6	Fırat	1
Türk Dili ve Edebiyatı	6	İstanbul	3
Toplam	30	İstanbul Medeniyet	1
		Karadeniz Teknik	1
		Marmara	5
		Mimar Sinan Güzel Sanatlar	5
		Süleyman Demirel	1
		Toplam	30

Sonuç:

Türk edebiyatında kurucu şahsiyetlerden olan Nizamî, yaşadığı dönemde Türk kültür coğrafyasının merkezlerinden olan Gence'den sadece Türk dünyasına değil, Türk ve Fars kültür coğrafyasında etkili olmuş bir şahsiyettir. Dinî-ahlaki konulu eserlerin yanında estetik değeri yüksek edebî eserleriyle yaşadığı dönemi aşip günümüze gelen, eserleriyle sadece edebiyat alanını değil, toplumun bütün katmanlarını etkileyen Nizamî, bu özelliklerinden dolayı kendisi ve eserleri üzerine çok sayıda çalışma yapılan şahsiyettir. Akademik alandan popüler alana, Türk toplumunun her kesiminde kabul gören Nizamî ve eserleri hakkında

yapılan bilimsel çalışmalar burada verilenlerden fazladır. Bu çalışmada, sadece akademik seviyede olan çalışmalar yer almıştır.

Nizâmî ve eserleri hakkında yapılan çalışmalar, Nizâmî’ye duyulan ilginin güçlü ve çok yönlü bir şekilde sürdüğünü göstermektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalarla birlikte, Nizâmî’nin eserlerinin bütün yönleriyle ele alınması, Türk ve dünya edebiyatları içindeki yerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Ahmet Chetin
Professor doctor

**RESEARCHES CONDUCTED IN TURKEY ABOUT NIZAMI
GENJEVI AND HIS WORKS
SUMMERY**

Keywords: Nizâmî, Turkish Literature, Masnavî, Khamsa, Layla and Majnun, Khusraw and Shîrîn

One of the founding figures of the classical literary tradition, Nizâmî (1141–1209) left a lasting impact on both Persian and Turkish literature through his works. Recognized as one of the pioneers of the masnavî tradition in Persian and Turkish literary circles, particularly through his "Khamsa" a collection of five masnavîs- Nizâmî of Ganja composed his works in Persian in accordance with the literary and socio-cultural context of his time. However, his influence transcended his era, ensuring his enduring presence through his writings. Nizâmî authored numerous works in both religious and literary fields. With his masnavîs and didactic-religious compositions, he became one of the dynamic figures shaping the tradition of Turkish literature and culture, especially within the Anatolian sphere. Due to these qualities, significant scholarly research has been conducted on Nizâmî and his works, particularly in Azerbaijan, Turkey, and Uzbekistan.

This study presents a selection of academic works on Nizâmî produced in Turkey, categorized under three main headings: books, articles, and graduate theses.

Daxil oldu: 25.05.2025-ci il